

Leop. Podlogar:

Iz zgodovine kranjskih trgov.

4. Kostel.

(Konec.)

Turki so Kostel pogosto napadli. Navadna pot Turkov je vodila iz Sarajeva čez Travnik, Jajce, Bihač, Modruš, Ogulin na Vrbovsko. Tu so se obrnili proti Ljubljani mimo Kostela, Kočevja, Ribnice in Turjaka ali pa so udarili proti Reki in potem na Goriško in Furlansko.¹ Leta turških napadov na Kostel, kolikor so nam jih ohranili naši zgodovinarji, so ta-le:

1469., 1476., 1480., 1491., 1522., 1528. Teга leta, meseca julija, je prepodil Turke izpred Kočevja Bernard Ričan. Kostelci in okoličani so bili zbežali v gore. Turki so pa bežali preko Kolpe, vendar so pustili v neki kotlini 400 konjenikov in 400 pešcev. Ko so se ljudje vrnili na svoje domove, so planili Turki nadnje in jih pobili.²

Nadaljna leta vpadov so: 1540., 1545., 1558., 1561., 1578. Teга leta so Turki razrušili Metliko in se polastili skoraj ob istem času (aprila) Kostela. Prišli so pred trg preoblečeni kakor Hrvatje in prosili pomoči, češ, da so jim Turki vse uropali. Da bi jim tržani bolj gotovo verjeli, so nosili s seboj dojenčke in nekaj hišnega orodja. Iz krščanskega usmiljenja so jih Kostelci sprejeli. Ko so jih pogostili in jim poskrbeli za prenočišča, so legli k počitku. Sredi noči pa so odprli ti hinavci turški tolpi vrata. Ta se je naglo polastila trga in gradu. Ko so vse izropali, so zažgali trg in grad in odšli. Kranjski plemiči so kmalu zvedeli za ta napad. Udarili so naglo preko Bele Krajine na Hrvaško in se postavili pri Topoloviču na prežo. Pokončali so Turke, rešili ujetnike in se vrnili z bogatim plenom. Zadnjikrat so strašili Turki v večjem številu okrog Kostela leta 1584. in 1585. (dvakrat).

Kadar so lomastili Turki mimo Kostela v deželo, so prišli vedno v večji množini. Kje pri Kostelu so popustili nekaj čet, da so jim osigurali neoviran povratek. Po navadi pa Kostelci niso držali križem rok, ampak so naglo potolkli take posadke, potem pa se pripravili, da dostojno sprejmejo vračajoče se Turke. Pripovedka nam omenja velikana »Petra Klepca«. Kot pastir je rešil pisanega vola izpod rogov črneга bika. V zahvalo je prejel moč, da je z lahkoto izkoreninil najvišje hoje in najdebelejše hraste. Kadar so pridrli Turki, je šel s Kostelci in Osilničani nadnje in jih pognal, odkoder so prišli. Pravijo, da je bil doma iz Banje Loke ali pa iz Gerovega na Hrvaškem. Kakor je že bilo — nas pripovedka prepričuje, da je tukajšnje ljudstvo, povečini uskoško, svojim najhujšim sovražnikom z največjo strastjo vračalo vse, kar je pretrpelo od njih.

¹ Spomenica ob šeststoletnici str. 200.

² Letopis Mat. Slov. 1887, 179.

Leta 1456. so izumrli celjski grofje. Dedovali so za njimi Habsburžani. Ti so imeli v Kostelu svoje oskrbnike ali pa so dajali graščino v najem. Imeli so tukaj tudi svoje sodstvo in pravico meča.

Kot gospodarje Kostela se omenjajo: Lichtenbergi, Frankopan Martin, Pramberger Miha (Preimberger) 1504. — Ta gospod Kostela menda tudi v srečni večnosti ne bo pozabil. Imel je l. 1514. oskrbnika, glavarja Gregorja Gumpier. Biti je moral samec. Gumpier se je polakomnil njegovega premoženja. Lepega dne je Pramberger izginil brez sledu. Ljudje so ga iskali po vseh krajih, kamor je pogosto jahal svojega prama. Konja so našli mrtvega; bil je zaboden. Gospoda pa niso našli. Vsi so mislili, da je padel v roke roparjev, ki so končali konja, gospodarja pa odpeljali kdovekam. Pravi ropar je bil pa Gumpier. Ta je končal konja, Prambergerja pa vrgel v grajsko ječo. Ondi ga je mislil izstradati na smrt. Pramberger se je pa v tej sili zaobljubil sveti Ani. Ravno ta čas se je jelo pri nas zelo širiti češčenje svete Ane, priprošnjice za srečno zadnjo uro.¹ Čudežno je bil Pramberger rešen. V zahvalo je zidal v cerkvi svetega Jakoba v Ljubljani kapelo v čast sveti Ani. Spominska plošča, ki nam pripoveduje o tem dogodku, je vzdana na zunanji strani gotiške podpore ob prezbitერიju.

Za Prambergerjem so prišli na kostel Ravbarji: Gašper Nikolaj, Erazem.

V 16. stoletju so živeli na Kostelu pl. Langmantli. Bili so privrženci luteranstva. Adam Langmantel je bil poseben prijatelj kostelskega župnika Janeza Weixler. Prej je bil Weixler menih in je prišel v Kostel okoli l. 1560. Ker so tisto dobo Turki zlasti hudo ogroževali to okolico, se je od Fare preselil v Kostel. Leta 1561. je začel prevajati Spangenbergovo postilo. Tega leta se je oženil. Prevod je le počasi napredoval, ker je možu družinsko življenje menda vzelo precej prostega časa. Leta 1563. je bil še v Kostelu; 1. avgusta pa poroča, da je s prevodom gotov. Kmalu nato je Weixler zapustil Kostel in se podal v Metliko k Vlahoviču, prvaku luteranskih apostolov v Beli Krajini. Na njegov nasvet so ga poslali stanovi v Krško. Od tam ga je pregnal leskovski župnik Polidor pl. Mantagnana. Iz Krškega je šel v Novo mesto, potem pa v Selce pod Kozjakom (1571). Pozneje se je držal v novomeški okolici kot predikant Slovenske Marke (1593).² Langmantli so vplivali tudi na njegove naslednike v Kostelu. Leta 1598. in 1601. se omenja ondaj Jernej Faber, ki je bil tudi luteran in je zelo nerodno živel.³

Pl. Langmantli so imeli Kostel do 18. stoletja. Potem pa je prehajal hitro iz rok v roke, dokler ni kupil graščine Andrej Marchioni, veletrgovec iz Reke, l. 1808.⁴

¹ Izvestja Muz. dr. 1903. 137.

² Jahrbuch der Gesch. des Protest. 1893. 123.

³ Izvestja Muz. dr. 1892. 44.

⁴ Hoff, Gemälde v. H. Krain II. 109—112.

Župnija Fara pri Kostelu je bila ustanovljena leta 1363. Duhovni oskrbniki so stanovali vedno pri Fari. Le, kadar so Turki kraj napadali, so se premaknili v utrjeni Kostel. Prvi znani prifarski župnik je bil Kajnelin (1383). Sto let pozneje je župnikoval ondi Ivan Grumel, ki je energično zahteval nazaj vas Brige (Tiffenpach). Te je njegov prednik po krivici izročil reškemu župniku. — L. 1747. je senjski in modruški škof posvetil ondotno novo župno cerkev. Leta 1757. je Fara pogorela. Požar je uničil župnišče in v njem mnogo zgodovinsko dragocenost. Župnik je bil takrat Franc Klapše. Bil je menda brat Pavla Frančiška Klapše, ki je bil rojen v Kostelu o. l. 1688. in je umrl kot župnik v Tomaju. Bil je apostolski protonotar in kanonik v Pičnu. Umrl je v 88. letu, 31. jan. 1772. in je pokopan pred velikim oltarjem v cerkvi sv. Petra in Pavla. Prištet je med slovenske pisatelje. Leta 1743. in 1757. je izdal »Sbrani Nauk karlhanski«. Gojil je skupno cerkveno petje in v ta namen zlagal tudi pesmi. Pisal je v govorici, kakor je bila takrat živa med Kostelci.¹

¹ Zgod. Danica 1879. 260—261. 414. Jezičnik XXII. 17. Šafařík I. 116. Glaser, Slovstvo I. 173.

Mokriški:

Moj nemi dom.

Po stezici v temnem gozdu
često sem hitel.

Potok žuborel je v jarku,
slavček je v goščavi pel.

Lahni vetrič mi je ljubo
vselej šepetal:

»Danes sem v podgorski vasi
s tvojo materjo kramljaj.«

Šel sem zopet po stezici,
da bi vetrič čul.

A vse mirno, grobnotiho . . .
»Vetrič, kam si neki plul?«

Vetrič pa mi zašepetne:

»Danes nič ne vem.

Ko sem plaval čez vasico,
nem je bil tvoj dom, oj nem!«

